

područja helenističke religije, gnostičkog židovstva te introdukcije i egezeze Ef.

Najvažnijim doprinosom ove studije smatram premošćivanje realizirane i futurističke eshatologije u Ef dubljim uvidanjem u strah povijesnih naslovnika pred zlim silama u zraku. Glavni Arnoldov zaključak ostaje i pored nedovoljne zajamčenosti u grčkim rukopisima izraza *en Epheso* u naslovu ove poslanice, te "uz pretpostavku da je Ef trebala doprijeti i do zajednice koje su već poznavale Kol" (R. Schnackenburg, *Der Brief an die Epheser*, EKK 1982, 26).

Mato Zovkić

KATOLICI I POLITIKA

Bartolomeo Sorge, *Cattolici e politica*, Armando, Roma, 1991.

O demokršćanstvu se kod nas nije moglo slobodno razmišljati i govoriti prije sudbonosnih događaja 1989/90. godine. Osvrnemo li se i na razdoblje dvadesetih i tridesetih godina, unatoč tadašnjem živom i snažnom laičkom pokretu, nećemo pronaći mnogo tragova čisto demokršćanskog političkog djelovanja. Stoga, korisno je upoznati se s dostignućima i iskustvima demokršćanstva u susjednim nam zapadnoeuropskim državama. Nadasve imamo u vidu Njemačku, Italiju i Francusku, gdje je upravo razborita i zdrava demokršćanska politika uspjela u kratkom roku podignuti te zemlje iz ratnog pepela u stanje mira, pravde i blagostanja. Ako znamo da je temelj djelovanja demokršćana socijalni nauk Crkve, a ovaj pak nije nešto izdvojeno, već dio općeg katoličkog nauka i morala, onda danas većina Hrvata ne bi smjela biti ravnodušna prema tom političkom usmjerenju. Načela solidarnosti, supsidijarnosti i općeg dobra pokazuju se i danas kao najprimjereniji odgovori na goleme teškoće i probleme koji muče suvremeni svijet, a isto tako i našu mladu demokraciju, ranjenu na samom početku barbarskim divljanjem po ovim nesretnim ali najdražim nam krajevima.

Bartolomeo Sorge rođen je 1929, stupa u Družbu Isusovu 1946, a zaređen je 1958. Od 1973. do 1985. uređuje ugledni časopis *La civiltà cattolica*. Od 1985. predvodi Centar za društvene studije pri isusovcima u Palermu. Autor je nekoliko knjiga iz područja sociologije i politologije, među kojima se ističu: *Izbori i teze kršćana za socijalizam*, (Torino, 1976), *Preradba katoličkog prostora u Italiji*, (Roma, 1979), *Izaći iz hrama. Autobiografski intervjui*, (Genova, 1989).

Knjiga *Katolici i politika* svojevrsna je sinteza njegovih dugotrajnih i plodonosnih istraživanja. U prvom redu tu se razmatra razvoj demokršćanstva u Italiji, počevši od legendarnog don Luigija Sturza pa sve do najnovijih zbivanja na svjetskoj političkoj sceni. Osnovna namjera pisca nije ta da se pruži nekakav povijesni pregled, već odgovoriti na pitanje kako danas dati dušu politici, kako dostići zrelu demokraciju. Epohalna

kriza, koja je dovela do pada režima "realnog socijalizma", također je potresla i demokratske zemlje Zapada. Znakovi bolesnog stanja su očiti: širi se klima ravnodušnosti, nepovjerenja i sebičnosti, vlada sveopći pragmatizam, konzumizam i permisivizam. Moć državnih i ustavnih normi potpuno se gubi, dok cvjetaju uski privatni interesi. Nalazimo se u trenutku kada je nužno preispitati ulogu čovjeka i društvenih institucija, te odnos između vjere, kulture i politike.

Važnost politike proizlazi iz same prirode čovjeka i društva, prema volji Boga stvoritelja. Na tom planu neprestano se kreće i crkveno učenje. Važnost posvećenja općem dobru naglasio je još Pio XI, a nadasve Drugi vatikanski koncil. I u naše dane, Ivan Pavao II. poziva katolike da se zauzmu u političkoj službi ne obeshrabrujući se pri tom brojnim krizama i devijacijama kojima obiluje društveni život. U svojoj pobudnici *Christifideles laici*, papa izričito kaže da skepticizam i asenteizam prema pitanjima općeg dobra nisu prihvatljivi za kršćanina. Drugim riječima, putem ispravne i djelotvorne politike utječe se ne samo na ljudsko postojanje i probleme koji muče današnju generaciju, već i na budućnost. Ipak valja imati na umu da politika ne može ispuniti čitavu čovjekovu djelatnost i potrebu, ne može zadovoljiti čovjekovu potrebu za Bogom. Dakle, ako je sve politika, u smislu da je ljudska egzistencija ne može zaobići, politika nije ipak sve za čovjeka. Suština politike je u služenju. Kada se taj ideal napusti, nužno dolazi do degeneracije. Tako se danas suočavamo s tzv. partitokracijom, pri kojoj političke stranke gube svoju osnovnu ulogu posredništva između građana i države, te se pretvaraju u središta vlasti i moći nekolicine.

Svakako da nije lako ni jednostavno pronaći i ostvariti sintezu između vjere i političkog djelovanja. Radi se o tome da kršćanin treba evanđeosku poruku prevesti i živjeti u složenoj stvarnosti sadašnjice. Specifičan doprinos kršćanina političkoj praksi proistječe iz njegove vjere. Vjera nije samo izvor svjetlosti, već istovremeno i nadnaravna snaga, milost koja pruža sposobnost ispravnog razumijevanja događaja, povijesti i sudbine čovječanstva. Kršćanin u političkom djelovanju neće zahtijevati privilegije u odnosu na pripadnike drugih ideologija, premda je svjestan da je nosilac jednog višeg nazora koji proizlazi iz nadnaravne vjere. On uvijek ima svoj način ponašanja, autonomnost i odgovoran je za vlastite postupke. Kršćanski stil života nije kompatibilan sa svim ideologijama, u mjeri u kojoj se ove udaljuju od temeljnih kršćanskih vrednota. Međutim, kako naglašava Pavao VI. u enciklici *Octogesima adveniens*, jedna te ista vjera može dovesti do različitih pa i suprotnih političkih opcija. I sama priroda politike, kao kompleksne stvarnosti i "umijeća mogućeg" iziskuje pluralizam. Sučeljavanjem mišljenja i dijalogom bolje se uočava ono što doista služi općem dobru. Evanđeoski je ideal veoma zahtjevan i podrazumijeva ne samo obrambeno držanje, već i vlastite prijedloge, kreativnost. Stoga, kršćanin u politici mora pažljivo odmjeriti da li određeni politički program predstavlja najbolje moguće ostvarenje onih ideala i vrednota kojima se on nadahnjuje.

Drugi vatikanski koncil razjasnio je i ispravno postavio mnoga pitanja glede odnosa Crkve i države, vjere i politike. Misija koju je Krist povjerio Crkvi nije ni političke, ni ekonomske naravi. Obraćajući se svim ljudima, Crkva prvenstveno navješta Kristovo spasenje i na taj način poučavajući

i odgajajući sudjeluje posredno u politici. Vjernici laici u političkom djelovanju moraju biti potpuno slobodni i odgovorni. Oni su dugo vremena bili samo vršoci smjernica crkvene hijerarhije, jer se smatralo da su društvena pitanja isključivo etičke prirode. Danas je nedvojbeno da je društvena stvarnost toliko složena da samo uzajamnim usvajanjem spoznaja iz niza znanstvenih disciplina možemo pridonijeti rješavanju problema. U tom smislu nije dovoljno biti dobar vjernik-kršćanin da bi se istovremeno bilo i dobar političar, već je za uspješno bavljenje politikom potrebno i posebno obrazovanje.

Navedene misli čine okosnicu poticajne Sorgeove knjige, koja pak ne završava samo teoretskim razmatranjem. Naime, po primjeru *Centra za društvene studije i Instituta Pedro Arrupe* u Palermu, danas u Italiji djeluje više od 200 škola društvenog i političkog obrazovanja. Radi se o ne-stranačkim školama koje se nadahnjuju socijalnim naukom Crkve, a otvorene su svima koji se žele pripremiti za političko djelovanje, suočavajući se pritom s evandeoskom vizijom povijesti i čovjeka. Takva zauzetost i hrabrost iznalaženja novih odgovora na brojne izazove jest jedan od znakova vremena i način kojim se Crkva i katolici očituju u pluralističkoj i sekulariziranoj stvarnosti današnjice.

Viktor Škvorlj

DUH I ŽIVOT ISTOČNE CRKVE

Ernst Benz, *Duh i život istočne Crkve*, Svjetlost, Sarajevo 1991, 248 str.

Poznata sarajevska izdavačka kuća "Svjetlost" prošle je godine objavila ovo djelo poznatog protestantskog crkvenog orijentaliste. Zanimljivo je da je knjigu s njemačkog preveo hrvatski politički radnik I. Markešić, a da je redakciju prijevoda izvršio dr. fra B. Vujica, profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu.

Knjiga je napisana na lako čitljiv monografski način, a Benzov je metodološki pristup ovoj problematici posebno stoga zanimljiv što u mnogomu odstupa od načina gledanja na Crkve Istoka najvećeg broja zapadnih autora želeći da dadne zaokruženu sliku kršćanskog Istoka.

U obradi ove tematike Benz je svoj rad podijelio na četrnaest tematskih cjelina od kojih prva nosi naslov "Pravoslavna ikona". Već sam takav početak knjige potvrđuje da se radi o autoru koji je duboko proniknuo ikonološku narav istočno-crkvene teologije. Međutim, najvjerojatnije zbog autorove protestantske "kočnice", nijedno poglavlje (čudno!) nije posvećeno ekleziologiji istočnog kršćanstva, iako su sastojnice ove teološke grane zastupljene na različitim stanicama knjige. Ostale obrađene teme jesu: liturgija i sakramenti; dogma; ustav i pravo pravoslavne Crkve; nacionalne Crkve, šizmatičke Crkve, emigrantske Crkve; monaštvo; poslanje i širenje